

PSİKOLOJİK AÇIDAN EĞİTİM

Doç. Dr. Hayrani ALTINTAŞ*

Eğitim çok geniş bir konudur. Müşterek sevinç ve üzüntülerimiz şahsî hayatımız ona bağlıdır. Hatta harpler bile ferdî duyguların genelleştirilmesinden başka bir şey değildir.

Eğitim insanı sevince, neşeye, sulha ve sükuna, akli huzura erdştirir. Fakat, aynı zamanda imkânların kısıtlanmasına, hastalıklara ve başarısızlıklara da götürebilir.

Eğitim konusunda doğrudan doğruya eğitimcileri suçlamak âdet haline gelmiştir; bu, meseleyi dar bir çerçeve içine sıkıştırmak demek olur. Çünkü her eğitimci kendisine verilen eğitimin bir sonucu olarak ortaya çıkar ve kendinden önce gelen eğitimcilerin bir meyvesidir. Eğitim sonsuza kadar devam eden bir zincirdir. Bu zincir zaman zaman acıklı manzaralar da sergileyebilir. Meselâ mümkün olduğu kadar geniş bir görüş açısı içerisinde değerlendirilmelidir; fakat asla "sen" ve "ben" kavgaları içinde ele alınmamalıdır. Çok umumi ve insani bir açıdan hareket etmeli, sonra insanın kendisine inmelidir. Kendinden hareket etmek ve sonra bunu umumileştirmek daima yanlış ve saçma bir hareket olur.

Şu husus asla unutulmamalıdır ki, başkalarını eğitmek, önce insanın kendisini eğitmesiyle başlar. Bu kaidenin dışında, istisnai bir durum söz konusu olamaz. Bu tıpkı bir elmas gibi sert, katı fakat kusursuz bir kaidedir. Eğer bir doktor tedavi edeceği bedeni tanımıyorsa onu nasıl iyileştirebilir? Kalbi kin ve düşmanlıkla dolu hatip nasıl insanların arasını bulabilir? Herkes güneşten faydalanmak ister. Bu gün şu iken yarın eğitimci olunamaz. Bu sebeple her eğitimciye düşen görev, ferdi kendisini tanıtmaya, hakikati kavramaya, dengeli düşünce ve hayata ulaştırmaya çalışmaktır. Her eğitimci zihni yeteneklerin genişlemesini temin etmelidir. Fakat bunun için bizzat eğitimcinin kendisinin bu ırfana ve bu dengeli düşünmeye sahip olması gerekir. Bir kimse güneşin varlığını bilmiyorsa onu

(*) Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

nasıl belirtecektir? Eğer eğitimci bir bilgiye, bir irfana sahip değilse hiç çekinmeden onu öğrenmelidir; fakat asla kendinde olmayan bir şey için kendini yetenekli görmemelidir. Bu, onun için kendi eğitiminin ilk başlangıcı ve kendi aklını kullanmanın ilk basamağı olacaktır.

Pek çok eğitimci, çocuk veya genç konusunda kendi kendilerine sorular sormaktadırlar. "Çocuk (veya genç), doğru dürüst hareket etmiyor, yalan söylüyor, hırsızlık yapıyor, sıkılğan, saldırgan, sinsî" gibi ifadeler kullanmaktalar. Fakat bu eğitimciler herşeyden önce kendileri konusunda eğitimci olarak düşünmemektedirler. Bu çok nadiren vuku bulan bir olaydır.

Yüzde seksen bir ihtimalle, ahlâksız bir çocuk, ahlâkı bozulmuş (başkalarınınca) bir çocuktur. Eğer bir çocuk hırsızlık yapıyor veya yalan söylüyorsa ona gerçeği göstermek veya namuslu olmayı söylemek kâfi değildir. Ama onun niçin çaldığını ve yalan söylediğini araştırmak lazımdır. Herşeyin bir sebebi olduğu muhakkaktır. Ancak sahip olduğumuz eğitimi, elimizin altındakilere nakledebiliriz. Bu tamamen otomatik bir tarzda gerçekleşir. Bunun için, insanın bizzat kendinde hayatın mânâsını araması gereklidir; bu, onu kendini tanımaya iter; ve zararlı pek çok şartlanmalardan kurtulmayı sağlar. İnsan olayları kendi açısından görür, bu, tabîî bir haldir. Öyle ise bu "kendî" ile karanlık bir cama değil, parlak bir cama benzemeliyiz; aksi halde çocuğun kendisi değil, ama "olması istenen çocuk" olması gerektirilir.

Kendi eğitimimiz çocuğun eğitiminden önce gelir. Pek çok insan kendi düşünme ve yaşama tarzları içinde donup kalmışlardır. Binlerce yanlış ve eksik eğitimin sebebi bu husustur. Pek çok kimse için bugün dünün tekrarından ibarettir. Çünkü onlar bu zihniyet içinde eğitilmişler, yanlışları âdeta kırılmayacak şekilde katılaşmış, ihtirasları karmakarışık duyguları pekiştirmiştir. Onun için "zihni tikler" içinde paslanmış sloganlara dayanmış olarak yaşarlar. Bazı aile reislerince çocuklara verilen emirler oldukça korkunçtur; sanki eski bir kağıt parçasını alıp atar gibi konuşurlar. Bu, onların tecrübelerinin, kendilerine verilen eğitimin veya kendilerince sahip oldukları bilginin bir sonucudur. Bu ne acaip bir haldir? Bir adabı muâşeret veya ahlâk kitabı alınır, bir kaç atasözü veya hikmetli söz veya hatta bir kaç çarpıcı cümle seçilir ve eğitim sadece bunlarla yapılır.

Bir başka açıdan durum şöyledir:— Akıllı ve salim görüşlü olabilecek bir iman olgunluğa ulaştığı an herşeyi tamam olmuş gibi kapılarını her türlü eğitime kapatır, hayatı akıntılara kapılmıştır. "Zamanım yok" ifadesi nakaratı olmuştur. Kendisini dinlemek, incelemek ve geliştirmek için on dakika bile ayırmaz. Ayırsa bile kara bir düşünce onu korkutur ve açılan bu yeni pencere de kapatılır. Artık kendisini incelemeye ve eğitmeye dönemez.

Bunlar bir insan tabii olabilir; fakat ortada, merakıyla ve mümkün olduğu kadar geniş bir zihin açıklığını kendisine hasretmek gerek. Diğer yünden, çocuk herşeyi sevmeye, anlamaya ve kucaklamaya hazır bir varlıktır. Halbuki diğer tarafta kendi katılmış, donmuş görüş açılarının dışında anlayamayan, eğitimci var. O çocuğa bu eğitimci ne yapabilir. Bu eğitimci sadece öğretilmek, bilmek, olgunlaşmak ve gelişmek isteyen çocuk karşısında kendi gelişmesini durdurmuş biri olarak bulunur. Bu insan zihin itibariyle ölmüş bir gelişme gösteremiyorsa hayatı nasıl anlayacaktır?

Niçin bir çocuğa sahip olmak istiyoruz? Onu geliştirmek, eğitmek için. Ama eğitimden önce onu şekillendirmeliyiz, yani onu düşünmeye, hissetmeye, acı çekmeye ve şuurlu bir varlık olmaya hazırlamalıyız. Bu, çok ciddi bir konudur ve dünyadaki konuların en ciddisi. Niçin bir çocuğa sahip olmak istiyorsunuz, diye sorulunca alınan cevaplar şu tarzdadır :

- Hayat böyle.
- Çünkü çocukları seviyorum.
- Ben çocukları seviyorum ama kocam istemiyor.
- Altı çocuğum olsun istiyorum.
- Üç kızım var, bir de oğlan istiyorum.
- Bilmiyorum.
- Çocuğumun olmasını isterdim, bekliyorum.
- Soyumu devam ettirmek için.
- Bir kaza sonucu oldu.
- Kocam istiyor.
- Bir kadın çocuksuz olamaz, ve benzerleri. Ama,

— yi bir insan yetiştirmek istiyorum, her yönden şuurlu, dengeli, herkesin gıpta ettiği bir insan, cevabını veren çok azdır. Bu egoizden kaynaklanan bir husus değil, fakat şuursuzluktan kaynaklanan bir haldir. İnsan çocuğa sahip olmadan önce eğitimci olmalıdır. Ama nasıl eğitimci? Ne ile eğitecek? Hangi bilgilerle? Hangi açık ve dengeli akılla? Ve en mühimi hangi sevgi ile? Gerçek insan yapabilmek için titreyen kalp, sızlayan şuur ve açık, berrak akıl ile.

Eğitim ekseriyetle bir tür şartlandırma ve sınıflandırmadır; çünkü eğitimci olarak nitelendirebileceğimiz anne ve babalar, öğretmenler, ahlâkçılar ve felsefeciler belli kaidelerle zihnen sınırlanmışlardır. Belirli kanaatlara sahip oldukları andan itibaren kendilerini sınırlandırmışlardır ve belli imkân dahilindeki diğer kanaatları otomatik olarak saf dışı ederler. En basit bir şekilde şu veya bu milliyete sahip olmak, filan ırktan veya filan kesimden gelmek gibi faktörler sınırlandırılmış olmayı icbar ederler; zira daha o andan itibaren defedilmesi imkansız peşin kanaat ve hükümlerle

dolu bulunulur. Fakat, eğer insan kendi kabiliyetlerini iradesi yönünde kullanmak ve herkesçe kabul edilecek eğitim düşüncesine sahip olunmak istiyorsa o takdirde bu peşin kanaat ve hükümleri atması lazımdır. Ayrıca milyonlarca insan kendi kompleksleri ve henüz tatmin olmamış duyguların, korkuları ve kanaatları etrafında onlara bağlı olarak hareket etmektedirler. Bütün bunlar otomatik olarak insanda yerleşmiş fikirler, şuarsuzca sahip olunan alışkanlıklar meydana getirmektedir. Bunu etrafımızda açıkça görmekteyiz. Bu hal, zihni imkânlarımızı engelleyen bir köstek gibidir. İnsanlık kategorilere ayrılmıştır ve her kategori binlerce parçaya ayrılmıştır. İşte insan bunlarla sınırlandırılmış olarak eğitim yapmaktadır. İnsanların asil sınıf orta sınıf ve fakir sınıf veya bir başka şekilde sınıflandıkları dünyamızda, asil sınıftan birisi zihnini bu asil sınıf kavramlarından başka bir kavramı kabul edemeyecektir. Yani peşin fikir ve kanaatleriyle doludur. Her husus onun zihninde bu asil sınıf ölçülerine göre şekillenmiştir. O artık zihin itibarıyla uzmanlaşmış biridir. Tabiatıyla sadece asil sınıf eğitimi verebilir ve pek tabii olarak çocuğunu asil sınıfların öğretim yaptığı okullara gönderir. Artık bu çocuğa da yeniden zihni yönlendirmeler telkin edilir. O da artık kendinden önce bu okullardan mezun olmuş binlerce çocuğa benzeyecektir. Onlara benzer konuşma tarzına, sahip olacak, onlar gibi hareket edecek, onlar gibi giyinecektir. Çünkü ona zihnî bir üniforma giydirilmiştir; kendi kabiliyetlerini, tabii eğilimlerini kullanamaz durumdadır. Şüphesiz o herşeyi tamam bir makine gibi çok iyi yetişmiş olacaktır, bundan başka bir şey değil. Her kesimden insanlar kendilerine ait kültürlerle dolu olarak yetişecek ve sözü edilen peşin hükümleri aynen taşıyacaklardır. Böylece milyonlarca insan kendi tecrübeleri ve sınırlı bilgileriyle mücehhez fakat bir diğer kesimin değerlerinden ve tecrübelerinden uzak olacaktır; bu yüzden onlar birbirlerini anlayamayacaklardır.

Eğitim, bundan farklı bir şeydir. Eğitim zihni ve akli çeşitli bilgilerle kapayan bir eğitim değil, fakat her türlü peşin hüküm, kanaat ve sınırlandırmalardan kurtaran bir eğitim olmalıdır. Eğitim kabiliyetlerin genişlemesini ve bütünleşmesini hedef almalıdır. Peşin hüküm ve kanaatların indi düşünce ve sloganların, kalıplaşmış fikirlerin, korkuların yer etmesine imkân vermemelidir. Çocuğa aslı olmayan bir takım bilgiler vermek yerine, ona kendini tanımasını öğrenme imkânı verilmelidir. Onu herhangi biri olmak için teşvik etme yerine herhangi bir şey olmasına yardım etmemelidir. Çöpçü de olsa bakan da olsa çok şey değiştirmez; çünkü kendi olamadıktan sonra çatışma olacaktır.

Eğitim, daima bizim isteklerimize göre şekillenen sonuç verir. Fakat yanlış ve hatalı eğitimler sonucunda çatışmaların meydana geldiğini, ruhî

ve zihni hastalıkların ve nevrozların ortaya çıktığını unutmamalıyız. Zihni sınırlamak yerine pek çok şeyi açık tutmak lazımdır. Pek çok eğitim zihninin her yönden tamam olmasına mani olmaktadır. Yaşama korkusu, düşmanlık, saldırganlık ve sinir hastalıkları içinde korunma çarelerini vermektedir. Bu eğitimi verenler, dünyamızı verdikleri eğitim sonucunda bir felakete uğrayınca çok pişman olmaktadır. Eğitim şekillendirmeli, kurmalı, teşekkül ettirmelidir, imkanlarını yok ederek yıkmamalıdır. Tellerin vereceği nağmeleri bilmedikten sonra bir kanuna sahip olmak neye yarar?

Büyükler eğitim ilmine, okula geri dönmeli, eğitimi öğrenmelidir. Eğitim ilmine geri dönüş, bilmediğimizi anlamak, hatalı kanaatlara sahip olduğumuzun şuuruna erişmektir. Eğitim bir bakıma, dış dünyaya ait bilgilerin aydınlığa çıkarılması meselesidir. Fakat her şeyden önce insanın kendinde mevcut gerçek bilgi ve irfan üzerine kurulur. Eğer insanda mevcut bilgiler, hatalı ve yanlış ise onun dışarda teşekkül ettireceği şekil ve eğitimin de doğru olmayacağı herkesin bildiği bir husustur. Fakat pek çok kimse bu basit hakikati kabul etmezler; çünkü hakikatten korkarlar. Psikolojik küçük bir yargı hatası, doğrudan sapma, bütün faaliyetlerimizde kendini hissettirir ve en küçükten en büyüğe kadar her davranışımızda ve her zaman kendini belli eder. İnsanın psikolojik dünyasında ortaya çıkan her türlü ükompleks, aşağılık duygusu, ihtibas ve rövülman böyle bir sapmadan kaynaklanmaktadır. Bunun için insanın eğitim ilmine sarılması kendi kabiliyetlerini örten külleri dağıtması peşin hükümlerin tasallutundan kurtulması demektir. İşte o zaman insan gerçekten pek çok şeyi bilmediğinin farkına varır.

İnsanımızın pek çok kereler "Ben çocuğumu nasıl yetiştireceğimi biliyorum, bu konuda kimsenin tavsiyesine ihtiyacım yok!" dediğini duymuşuzdur. Bizler, alışveriş yaparken satıcının, tezgahların, arabanın tamirinde, değişen bir parça konusunda, tamircinin veya su boruları tamiri hususunda bir ustanın, hatta tamirci bir çocuğun sözünü, tavsiyesini kabul eder de eğitim konusunda hiçbir tavsiyeyi kabul etmeyiz.

Böyle bir tavır, çocuksu olduğu kadar müteceviz (saldırgan) bir davranıştır. Çünkü temelinde korku vardır. Aslında aşağılık duygusundan kaynaklanan çok yanlış kendini üstün görme hissidir.

Eğitim ilmine sarılmak, kendini öğrenmektir. Aksi takdirde ne kadar geçerli olursa olsun, hiç bir eğitim gerçekleşemez. Bunun içindir ki, gerçek bir eğitim, insanın önce kendini bilmesinden, kendini eğitmesinden geçer. İnsandaki "Ben" eğitilmedikçe ikinci şahsın doğru ve tam olarak eğitilmesi mümkün olamaz. Eğer bu "Ben" küçülmüş, sınırlanmış ve ka-

tılaşmış ise nasıl olurda ondan yumuşaklık ve elastikiyet bekleyebiliriz? Halbuki eğitimin istediği anlayış, müsamaha, şefkat, letâfet, incelik ve yumuşaklıktır.

Kendinden emin olma ihtiyacından kurtulmak en büyük meseledir. Beşerî hayatımızın bir çok vechesine korkularımız, endişelerimiz yön vermektedir. Dinî, ahlâkî, seksüel korkular, aşağılık duygusundan kaynaklanan korkular, buna ne diyecekler şeklindeki bir düşünceden gelen korkular, başkasının hakkımızda vereceği hükümlerden doğan korkular ve nihayet hakikatten korku hayatımızın bir çok vechesini yönlendirmektedir. Elbette bu korkular, insanda içe atmaları, föfulmanları, kompleksleri ve saldırgan tutumları ortaya çıkarmaktadır. Halbuki pek çok kimse şuurunun derinliklerinde mevcut bu korkuları bilmemektedir.

Pek çok psikolog, üstünlük, sözünü geçirme, güç, iktidar, hakimiyet araştırmalarının korkudan kaynaklandığını ifade etmektedirler. İnsan farkında olmadan taşıdığı binlerce katı alışkanlıkları, tikleri ve kendisiyle uyuşan yönleriyle aldatici bir güçlü ve kudretli olma hali içinde bulunur. İç dünyası ile dış hayatı denkleştirdiğine, korkularını yenip ortadan kaldırdığına inanır. Bununla birlikte, görünmeyen fakat fevkalade tehlikeli iç çalışmalardan ızdırap duyar. İşte o zaman insan dış dünyayı bırakıp kendi üzerine eğilir ve fikren sabitleşir ve katılaşır. Zihnî yönden engellenmiş yani bir geminin karaya oturması gibi fikren hareketliliğini kaybetmiştir. İstemese de sadece kendisiyle meşgul olur ve artık umumî efkar ve anlayışı âdeta kapanır.

Eğer başımız ağrısa başkalarının dertleriyle meşgul olacak kadar geniş düşünebilir miyiz? Hayır. Psikolojik sıkıntılar için de aynı şey söz konusudur. İçimizdeki sıkıntılar ve karışık durumlar nisbetinde başkalarını düşünmekten uzaklaşırız. Ferd kendi sıkıntısı nisbetinde ve içinde bulunduğu hale bağlı olarak umumî bir tarzda düşünebilir. Eğer psikolojik bir acı, bir sıkıntı meydana getiriyorsa bu şahsın başkalarını anlaması nasıl olacaktır? Başkalarında gördüğü her şey kendi acısıyla birleştirerek sıkıntısını artıracaktır. Ferd, içinde bulunduğu korku hali ve şuur altına itilmiş hisleri çerçevesinde olayları değerlendirir. Bu mekanizma her türlü psikolojik sıkıntı için geçerlidir. Öyle ise ferdin içinde bulunduğu korkudan kurtulması en başta gelen bir meşgaledir. Başkalarını iyi anlamak, içnide bulunduğu hali başkalarına taşımamak için buna mecburdur.

Buna göre, bütün mesele insanın tutkularından, ihtiraslarından kendini içe kapayan duygu ve düşüncelerinden tek kelime ile kendinden uzaklaşmasıdır. Bunun için, neden kurtulmak ve uzaklaşmak lâzım geldiğini iyi

bilmek lâzımdır; bunu yapmak psikolojinin görevidir. Aksi halde başkalarına, onlara uygun gelmeyecek emirler verilir. Anlayışsızlık kendini başkalarının yerine koymaya da mani olur. Bunun misalleri çevremizde çokça görülmektedir.

Bugün bildiğimiz şekliyle eğitim, bölünmüş zihniyetlere dayanmaktadır. Fikirlerine, sınıf sistemlerine, siyasî ve dinî görüşlerine göre insanları ayırmaktadır. Böyle bir eğitim elbette ferdin serbestçe açılmasına mani olur, faaliyet ve sevgi alanını daraltır. Ferde filan ülkeden, filan bölgeden veya filanca sınıftan olduğunu sık sık tekrar etmek onun fikrî gelişmesini durdurur. Üstelik karşı taraftan olanlara karşı düşmanlığın artırır. Bunun böyle olduğu cereyan eden olaylarla açıkça görülmektedir. Zamanımızda eğitim, insanı şiddete, kine, nefrete ve hoyratça bir yarışa itmektedir. Bu konuda, fakir çocukların, arkadaşları zengin çocuklarına karşı duygularını görmek kafidir; bunun aksi de varittir. Burada sevgi aranmaz; ama çocuk kendiliğinden böyle değildir. O bu hislere sahiptir; çünkü ona bu öğretilmektedir. Bu misaller sadece ülkemiz için değil, bütün ülkeler için aynıdır. Herkâs kabul eder ki, bu çok tatsız bir durumdur. Bu cins eğitimler harpleri teşvik etmekte, şiddet hareketlerinin sebebi olmaktadır. Elbette, insan kendini tanıyınca, kendi özünün derinliklerinde mevcut değerleri öğreninceye kadar tedhişler, şiddet hareketleri ve harpler devam edecektir. Eğitimin insanları filan, filan, şu, bu diye bölmesi devam ettiği müddetçe söylediklerimiz devam edecektir. İnsanımız henüz gereken eğitimle techiz edilmemiş olup çocuksu duygular ve korkular içindedir. Bu durumda sulh ve sükuna asla kavuşamayacaktır. Tâ ki kendini gerçekten insan yapan değerlere kavuşuncaya kadar.

Kendişinden gerçek eğitim diye sözedilebilecek her eğitimde muhakkak sevgi vardır. Esasen eğitimde sevgi olmazsa bilgileri zihne sokmak, insanı yoğurmak ve şekillendirmek mümkün olmadığı gibi iyi ve güzel davranışlar da yerleştirilemez. Sevgi, kalbi bir bütünlüktür. İnsanın iç bütünlüğünü eksilten her şey sevgiyi de azaltır. Sevgi çok sert şartları gerektirir. Nitelik çok yüksek seviyede bir hususiyete sahip olmak, ancak ferdin kendisini sayısız kereler temizlemesinden sonra gerçekleşebilir. Sevdiğini zanhâtmek ile sevmek birbirinden çok farklı şeylerdir. Sevgi daima açık ve samimi bir hava gerektirir; yani her yönden dengeli, açık görüşlü ve kuvvetli olmayı ister. Tahrip eden, yıkan ve bozan her davranış sevgiden hoksandır. Psikologlar eğitimcilerin çok azının, eğittiği insanı sevdiğini bilmektedirler. Halbuki eğitimciler bunun aksine inanırlar ve eğittiği kimseleri sevdiğini söylerler. Bu eğitimcilerin yanlış bir görüşü vardır; çünkü eğitimde sevgi vermektir; hangi şekilde olursa olsun almak değil.

Yanlış anlaşılan bu sevgi, bütün otoritelerde, diktatörlerde ve üstün güçlerde vardır. Çünkü onlar daima iç güvenlik isterler. Bunun için sert tedbirler alırlar. Bu konuyu bir başka yazımızda daha geniş olarak ele almak istiyoruz.

Anneler, babalar çocuklarına doğru olup olmadıklarından tamamen emin olmadıkları hususları empoze ediyorlar. Bu konuda düşünceleri ise şöyledir :

- Çok iyi bir insan olsun.
- Çok akıllı biri olsun.
- Beni devam ettirsin.
- Onu sevdiğim için böyle davranıyorum.

— Benim yapamadıklarımı o yapsın. ve benzeri sözler. Fakat gerçek eğitimin ne olduğunu, çocuğun hakikî insanlığı ne ile kazanacağını ve mutlak açılımını ne ile sağlayacağını bilmiyorlar veya çok az biliyorlar. Gerçek sevgi taşıyan eğitim ve bilgi nedir? İşte eksik olan bu.

İnsan kendini çocuğun yerine koyuyor mu? Doğru olmadığı halde pek çok anne ve baba çocuklarını sevdiklerinden dolayı böyle yaptıklarını söylemektedirler. Gerçekte onları kendileri için yapmaktalar. Çocuklarının kendi istekleri ve arzuları doğrultusunda büyümesini istedikleri için böyle davranıyorlar. Halbuki, çocukların gerçek eğitimi cihanşümül (evrensel) değerlerle gerçekleşir. Bu değerler verilmediği takdirde çocuklar iç huzursuzluklara itilmiş olur. İç huzursuzluklar ise daima acılara, sıkıntılara, sinir hastalıklarına, düşmanlıklara, isyanlara ve aşağılık duygularının doğmasına sebep olur.

Bunun için, eğitimci önce kendini eğitmeli, sonra bunu çocuğa vermelidir. Kendisi, açık fikirli, ufku geniş, cihanşümül değerlere sahip, ruhen dengeli, sulh ve sükuna sahip olmalıdır ki, eğittiği kimde de öyle olsun.
